

Õiguskantsler

Teie 12.01.2014 nr 3/14/4

Meie 27.01.2014 nr 6-1/140080/1400410

Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta E-toimikusse sisenemise võimalused

Pöördusite õiguskantsleri poole ja tõstasite küsimuse e-toimiku kasutamiseks nõutava ID-kaardi tarkvarast tuleneva interneti operatsioonisüsteemi vaba valiku piirangu õiguspärasusest.

Õiguskantsler tutvus Teie avaldusega ning võib mõista tõstatatud küsimusest tingitud teatavat ebamugavust. Siiski asub ta seisukohale, et **praegusel ajal ei saa veendunult väita, nagu oleks õiguslik regulatsioon, mis võimaldab siseneda e-toimikusse ID-kaardi abil (ning sunnib seeläbi kasutama ka kindlat operatsioonisüsteemi), Eesti Vabariigi põhiseadusega vastuolus.**

Selgitan õiguskantsleri seisukohta põhjalikumalt.

Vabariigi Valitsuse 03.07.2008 määruse¹ nr 111 „[E-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus](#)“ § 27 kohaselt pääseb e-toimiku süsteemi avalikule liidesele ligi vaid isik, kelle isikusamasus on tuvastatud (lg 1). Isik tuvastatakse isikutunnistusele kantud, digitaalset tuvastamist võimaldava sertifikaadi alusel või isiku digitaalset tuvastamist võimaldava muu vahendi abil (lg 2).

Eeltoodu alusel on tõene Teie väide, et seeläbi n-õ sunnib riik ühtlasi kasutama ka kindlat operatsioonisüsteemi ehk piirab vabadust valida operatsioonisüsteem. Samas **ei nõustu õiguskantsler seisukohaga, et selline piirang on ilmselgelt Põhiseadusega vastuolus.**

Küsimus, kas kõnealune piirang on õiguspärane või mitte, sõltub esiteks sellest, kuivõrd ulatuslikult ja mil viisil peab konkreetne riigi pakutav avalik teenus (antud juhul kohtusse pöördumise õiguse kasutamise võimalus ja oma andmetega tutvumise õigus, sh e-toimik) olema kättesaadav. Teiseks tuleb arvestada ka sellega, et riik oleks valiku tegemisel teadlik alternatiividest ning valiks nendest erinevaid asjaolusid arvestades võimalikest parima. Kolmandaks tuleb muidugi alati arvestada ka riigi ressursidega ehk kõikide maksumaksjate avaliku raha otstarbeka kasutamiseega. Nõustuda võib üldise mõttega, et riik peaks püüdma oma arendustegevustes arvestada võimalikult suures ulatuses erinevate kaasaja interneti-, tarkvara- jm võimalustega. Samas ei saa alati väita, et ta peab kõiki olemasolevaid tehnilisi võimalusi

---

¹ Vabariigi Valitsuse määrus kehtestatakse «[Kriminaalmenetluse seadustiku](#)» § 210 lõike 3, «[Väärteomenetluse seadustiku](#)» § 81¹ lõike 3 ja «[Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku](#)» § 60¹ lõike 3 alusel.

pakkuma ning et iga nt kasutaja-ebamugavus või täiendav piirang teenusele juurdepääsemiseks oleks õigusvastane.

Traditsiooniliselt on väga pikka aega toimunud kohtuga asjaajamine, sh dokumentidega tutvumine paberi formaadis. Sellele on järgnenud elektrooniliste süsteemide kasutuselevõtt ning e-posti teel suhtluse võimaldamine kuni tänase e-toimiku süsteemini välja. Olenemata vormist on kehtinud nõue, et kohtusse pöördumine ja materjalidega tutvumine peab olema võimalik ja igatüüpi tagatud. Täna on selleks loodud e-toimik ning võimaldatud juurdepääs (lausa) kolmest operatsioonisüsteemist. Siinkohal võib hoopis küsida, kas sellises ulatuses paberformaadis teabevahetusest loobumine on kõikide huvitatute (kelle hulgas on ka arvutit igapäevaselt mittekasutajad) jaoks õige. Õiguskantsler on varasemalt uurinud maksekäsu kiirmenetluse elektroonilise süsteemi² ja elektroonilise majandusaasta aruande³ esitamise kohustuse/piirangu õiguspärasust ning pidanud sellist lahendust õiguspäraseks; seda siiski justiitsministri esitatud teabe valguses, et juhul, kui isikul ei ole endal vajalikku arvutit või oskust, siis saab ta kasutada nt kohtumaja arvutit. Minister selgitas, et kõikidesse maakohutute kantseleidesse on paigaldatud ID-kaardi lugejaga varustatud avalikud arvutid, kus lubatud veebilehtede nimekiri sisaldab juurdepääse nii avalikule e-toimikule, pankadele kui ka Justiitsministeeriumi ja kohtute kodulehtedele. Kui isik ei oska või ei suuda iseseisvalt arvutit nt maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamiseks vajalikul määral kasutada, nõustab ja assisteerib teda kohtu kantselei töötaja. Avalike arvutite kasutamine maakohutute kantseleides on isikule tasuta. Lisaks tuleneb [rahvaraamatukogu seadusest](#), et igas rahvaraamatukogus võimaldatakse teabe taotlejal kasutada arvutit üldkasutatava andmesidevõrgu kaudu avalikustatud teabega tutvumiseks; seejuures on raamatukogu töötaja kohustatud isikuid abistama riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste veebilehtedele juurdepääsu saamiseks (§ 15 lg 21). Mulle teadaolevalt peaks enamikes rahvaraamatukogudes olema ka ID-kaardi lugeja ja vastav tarkvara. Seega on tehnilised võimalused nii elektroonilise majandusaasta aruande esitamiseks või ka e-toimikusse sisenemiseks isikule olemas ka olukorras, kus tal endal arvuti, ID-kaardi lugeja või tarkvara puuduvad.

Õiguskantsleri hinnangul tuleb pidada kaalukaks seda, et konkreetsed lubatavad operatsioonisüsteemid on teadlikult ja läbimõeldult välja valitud. Viitasite isegi oma avalduses veebiaadressile: <http://www.id.ee/index.php?id=36138>, millel on selgitatud, et ID-tarkvara versioonides on toetatud need operatsioonisüsteemid, milles on esiteks tarkvara testitud ja seeläbi on garanteeritud selle töötamine. Teiseks arvestatakse ka vastava operatsioonisüsteemi kasutajate arvu ning tootja poolt antud toeperioodi. Nii võib järeldada, et konkreetsete operatsioonisüsteemide väljavalimine on olnud riigi (Riigi Infosüsteemi Ameti ja AS Sertifitseerimiskeskuse) teadlik ja läbikaalutud valik. Lisada võib ka väga olulise asjaoluna ja piirangute põhjusena vajaliku turvalisuse tagamise ja kindluse elektroonilise isikusamasuse tuvastamisel.⁴

Kirjeldasite oma avalduses lisaks, et e-toimikusse ei saa siseneda pangalingi kaudu, vaid seda saab teha üksnes ID-kaardi abil. Ka selline piirang on olnud riigi teadlik valik ning selleks on esitatud järgmine põhjendus: „Sisselogimine toimiku kodanikuportaali toimub ID-kaardi ja selle paroolide alusel, olles seega turvalisem kui laialt kasutatavad internetipanga koodikaardid (sisse logida saab vaid juhul kui on olemas ID-kaart ning teada selle paroolid; ID-kaardi kadumisel ei saa ilma paroolideta midagi teha).“⁵

² Õiguskantsleri 2009.a menetlus 6-3/091174.

³ Õiguskantsleri 21.07.2011 kiri nr [6-1/111005/1103680](#).

⁴ Vabariigi Valitsuse määruse „E-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus“ eelnõu [seletuskiri](#).

⁵ Viide 4.

Kuigi tuleb tunnistada, et ei õiguskantsleril ega tema nõunikel ei ole põhjalikke arvutialaseid eriteadmisi, **võib eeltoodust järeldada, et nii e-toimiku loomisel kui ka selle pideval arendamisel on riik kaalunud erinevate kaasaja elektroonilisi võimaluste vahel ning langetanud konkreetsete lahenduste väljatöötamisel ja kasutuselevõtmisel teadlikke otsuseid.** Oluliseks tuleb pidada esiteks, et vajalik avalik teenus oleks võimalikult paljude jaoks lihtsalt kättesaadav ja kasutatav, ning teiseks et riik oleks jätkuvalt aktiivne ja arvestaks oma edasistes arendustegevustes valdkondlikke arenguid.

Lõpetuseks märgib õiguskantsler, et ta saadab oma seisukoha teadmiseks ka Justiitsministeeriumile, Riigi Infosüsteemi Ametile ja AS Sertifitseerimiskeskusele ning palub neil vajadusel tema seisukohti täiendada. Juhul, kui seda tehakse, saadab õiguskantsler need teadmiseks ka Teile. Ühtlasi tänab ta tema poole pöördumise ja küsimuse tõstatamise eest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

Helen Kranich 693 8446
helen.kranich@oiguskantsler.ee